

Zrevidování demokracie: starověk a moderní doba

Alain de Benoist

Demokratická forma vlády zde byla dávno předtím, než vznikly moderní státy.

„Všichni ti, kteří brání nějaký režim, tvrdí, že jde o demokracii,“ napsal George Orwell. Není to pouze nedávný jev. Guizot v roce 1849 poznamenal: „Slovo 'demokracie' má tak mocný účinek, že žádná vláda nebo strana se neopováží existovat - nebo si myslí, že nemůže - bez toho, aby toto slovo neměla na klopu.“ Dnes to platí ještě víc, než kdykoliv předtím.

Téměř všeobecná shoda ohledně slova „demokracie“, i když to není vždy pravda, mu dodává morální, ba téměř náboženský obsah, který byl už od počátku vždy předmětem diskusí. Mnozí autoři si uvědomovali tento problém. A tak v roce 1939 T. S. Eliot prohlásil: „Když se slovu připisuje univerzální posvátný charakter... jak je to dnes v případě slova 'demokracie', začínám se zamýšlet, zda přes ty početné pokusy za každou cenu dát mu smysl, vůbec nějaký má.“

Ne každý je demokrat, ale všichni předstírají, že jimi jsou. Není jediné diktatury, která by samu sebe nepovažovala za demokracii. Bývalé komunistické země východní Evropy se nejenom prezentovaly jako demokratické, jak to potvrzovala jejich ústava, ale tvrdily o sobě, že jsou jedinými pravými demokraciemi v protikladu k „formálním“ demokraciím na Západě.

Bertrand de Jouvenel byl ještě zřetelnější: „Diskuse o demokracii, argumenty v její prospěch nebo proti ní, často poukazují na určitý stupeň intelektuální plytkosti, protože vůbec není jasné, o čem se vlastně diskutuje.“

Giovanni Sartori v roce 1962 dodal: „Do jisté míry je možné zbytečně, což je paradox, definovat demokracii jako často používaný vznešený výraz, ačkoliv tato ve skutečnosti vůbec neexistuje.“

Julien Freund si rovněž všiml, tak trochu duchaplným tónem: „Pokud někdo tvrdí, že je demokrat, ve skutečnosti to neznamená nic, protože demokratem je možné být velmi protikladným způsobem: buď ve smyslu Američanů a Angličanů nebo východoevropských komunistů, Konžanů či Kubánců. Je jen přirozené, že za takových okolností odmítám demokratem být, protože můj soused může být stoupencem diktatury a přitom se bude odvolávat na slovo 'demokracie'.“

Jak vidíme všeobecné rozšíření výrazu „demokracie“ nepřispívá skutečně k ujasnění jeho smyslu. A tak se tedy musíme pohnout o krok dále. Za prvé se musíme zbavit přesvědčení - kterého si mnozí stále tak cení - že demokracie je plodem moderní éry a že odpovídá „určitému vývojovému stupni“ v dějinách politického režimu. Toto však fakta vůbec nepodporují.

Demokracie vůbec není „modernější“ nebo „vyspělejší“, než jiné formy vlády. V dějinách už bylo mnoho vlád s demokratickými tendencemi. Lineární perspektiva, používaná při tomto typu analýzy, je mimořádně zavádějící. Idea pokroku, uplatňovaná na politický režim, nedává žádný smysl. Když někdo začne takto uvažovat, lehce může dospět k argumentu o demokracii, která „mluví sama za sebe“ a ta, jak říkají liberálové, se poté „spontánně“ vynoří v oblasti politických záležitostí asi tak, jako trh „spontánně“ reaguje na poptávku a nabídku. Jean Baechler si všimá:

„Pokud přijmeme hypotézu, že lidé jako určitý druh živočišstva spontánně aspirují k demokratickému režimu, který slibuje bezpečnost, prosperitu a svobodu, tak potom musíme též dospět k názoru, že v okamžiku, kdy se tyto předpoklady naplní, automaticky se vynořuje demokratická zkušenost i bez toho, aby byl zapotřebí nějaký rámec idejí.“

Co jsou tyto „předpoklady“, které mají za následek demokracii asi tak, jako oheň vyprodukuje teplo? Na to se musíme podívat blíže.

V Evropě byl, na rozdíl od Orientu, despotismus vždy velmi zřídkavý. Ať už jde o starověký Řím, Homérovu Iliadu, védickou Indii nebo o Chetity, vždy zde můžeme najít lidové shromáždění, vojenské i civilní. V indoevropských společnostech byl král obvykle volen; zpočátku byly vlastně všechny starověké monarchie založeny na volbách. Tacitus uvádí, že germánští pohlaváři byli vždy voleni na základě své statečnosti a král vybírán (hlasováním) ze šlechty (*reges ex nobilitate duces ex virtute sumunt*). Ve Francii byla například koruna volitelná i dědičná. To jen když se stal králem Pippin Malý začali vybírat panovníka pouze ze stejné rodiny a jen po Hugovi Capetovi se přijal princip prvorozenství. Ve Skandinávii volilo krále provinční shromáždění; tuto volbu musela poté potvrdit také další národní shromáždění.

Germánské obyvatelstvo praktikovalo a bylo všeobecně rozšířeno tzv. „nošení na štítech“ - posazení nového krále na štíty vojáků. Císaře Svaté říše římské rovněž volili a není možné zapomínat ani na důležitost role princovských voličů v dějinách Německa. Celkem vzato, v Evropě pouze začátkem 12.století nahradila volitelnou monarchii postupně monarchie dědičná. Až do Francouzské revoluce vládli králové pomocí parlamentu, který měl značné výkonné moci. Téměř ve všech evropských komunitách dlouho platilo, že politická práva občana zaručovalo osobě postavení svobodného člověka. „Občané“ byli členy svobodných lidových komunit s právem volit a měli kromě jiného vlastní městské charty (výsadní listiny) a suverénní panovníky obklopovaly v rozhodovacím procesu Rady. Zákony rovněž determinoval i vliv obyčejového práva, pokud šlo o justiční praxi, která byla ukazovatelem „účasti“ lidu. Zkrátka, vůbec se nedá říct, že starým evropským monarchiím by v rozhodovacím procesu chyběla účast lidu.

Nejstarším parlamentem v západním světě je federální shromáždění Islandu, jehož členové se scházejí jednou za rok podle inspirativního vzoru Thingvellireu ještě z roku 930.n.l. Adam Brémský v roce 1076 napsal: „Nemají krále, jenom zákony.“

... „Skandinávská demokracie je velmi stará a její původ je možné vystopovat ještě k éře Vikingů“, píše Maurice Gravier. V celé severní Evropě byla zakotvena tato „demokratická“ tradice v rámci velmi silného přesvědčení a sklonu komunity „žít společně“, kde se soustavně kladl „zájem všech“ nad zájem jednotlivce. Taková demokracie měla typicky určitou hierarchickou strukturu, proto by ji bylo možné nazvat „aristo-demokracií“. Tato tradice, založená rovněž na konceptu vzájemné pomoci a na smyslu pro společnou zodpovědnost, je stále ještě v mnoha zemích naživu, například ve Švýcarsku.

...Není pochyb, že starověké a moderní demokracie jsou systémy, které se od sebe diametrálně odlišují. ...Společný již mají pouze název, poněvadž se vynořily z úplně jiných historických procesů. ...Takže obracet se na řecký koncept demokracie neznamena mít plytce naději, že zde bude podobná sociální průzračnost. To znamená adekvátně uplatnit a přizpůsobit na moderní svět koncept lidu a komunity - koncepty, které celých dva tisíce let vedly pouze k různým formám egalitarianismu, racionalismu a k vyvyšování na piedestal jednotlivce bez kořenů.